

نقش عوامل روانشناسی اجتماعی در بروز تقلب در گزارشگری مالی

علیرضا عابدین پور تیمورلوئی

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران
Abedinpour1356@gmail.com

عسگر پاک مرام

دانشیار، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران (نویسنده مسئول)
pakmaram@gmail.com

رسول عبدی

استادیار، گروه حسابداری، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران
abdi_rasool@yahoo.com

افشین نخبه فلاح

استادیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پرند، پرند، ایران.
Afshin_nf20@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۷

چکیده

عمل ارائه گزارش های مالی متقلبانه با هدف فریب دادن و گمراه ساختن سرمایه گذاران و بازار نیز یک عمل غیراخلاقی و مجرمانه با هدف بهتر نشان دادن وضعیت مالی شرکت در کوتاه مدت است که البته برای مدیر بسیار پرریسک تلقی می شود. با این حال، شواهد متعددی در ادبیات وجود دارد که نشان می دهد افراد مختلف به ریسک دیدگاه های متمایزی دارند که این نگرش می تواند مانع از ارتکاب افراد به جرم و جنایت گردد. در این راستا پژوهش حاضر به بررسی نقش روانشناسی اجتماعی در رفتار مدیریت سود از طریق پیش بینی روابط علی میان سازه های تبادل اجتماعی، قضاوت اجتماعی، حافظه اجتماعی، ادراک اجتماعی، نقش های اجتماعی و تصمیم گیری اجتماعی و گزارشگری متقلبانه پرداخته است. جامعه آماری این پژوهش، مدیران سطح عالی، میانی و مدیران مالی شرکت های مورد بررسی بوده و جهت گردآوری داده ها از پرسش نامه استاندارد استفاده شده است. پس از انجام آزمون های پایایی و روایی داده های نمونه، تحلیل های مربوط بر اساس رویکرد مدل یابی ساختاری^۱ صورت گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که سازه های حافظه اجتماعی و تصمیم گیری عقلانی تاثیر معنی داری بر گزارشگری متقلبانه دارد.

واژه های کلیدی: سازه های روانشناسی اجتماعی، رفتار مدیریت سود، گزارشگری متقلبانه.

¹ Lineal Structural Relations

۱- مقدمه

اجتماعی در بروز تقلب در گزارشگری مالی صورت می‌گیرد که نشان‌دهنده نوآوری این پژوهش است. از این‌رو، انتظار می‌رود نتایج پژوهش حاضر بتواند به مدیران، تحلیل‌گران مالی، سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان در درک بهتر گزارشگری متقلبانانه در قبال سازه‌های روانشناسی اجتماعی، کمک کرده و آن‌ها را در اتخاذ تصمیم‌های صحیح مالی و سرمایه‌گذاری کمک نماید. این پژوهش با طرح مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع و همچنین تبیین روش پژوهش و فرضیه‌های برگرفته از مسئله و مبانی نظری پژوهش ادامه یافته و سپس به تشریح نتایج آزمون فرضیه‌ها پرداخته است؛ و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادها بیان می‌گردد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در ادبیات حسابداری تعاریف مختلفی در مورد مدیریت سود توسط محققین ارائه شده است. ارائه تعریفی مناسب از مدیریت سود مستلزم شناخت هدف و انگیزه از مدیریت سود و کاربرد آن است. اسکات (۲۰۰۰)، به مدیریت سود به عنوان اختیار شرکت در انتخاب سیاست‌های حسابداری برای دست‌یابی به برخی اهداف خاص مدیر، می‌نگرد. حال پرسش این است که اهداف خاص مدیر از مدیریت سود چیست. فرن و همکاران (۱۹۹۴)، مدیریت سود را به عنوان دست‌کاری سود توسط مدیریت به منظور دست‌یابی به قسمتی از پیش‌داوری‌های مربوط به سود مورد انتظار تعریف می‌کند. دی جورج و همکاران (۱۹۹۹)، مدیریت سود را به عنوان نوعی دستکاری مصنوعی سود توسط مدیریت جهت حصول به سطح مورد انتظار سود برای برخی مقاصد خاص (از جمله حصول پیش‌بینی تحلیل‌گران و یا برآورد روند سودهای قبلی برای پیش‌بینی سودهای آتی) تعریف کرده‌اند. هلی و وال (۱۹۹۹)، معتقدند مدیریت سود هنگامی رخ می‌دهد که مدیران از قضاوت‌های شخصی خود در گزارشگری مالی استفاده کنند و ساختار معاملات را جهت تغییر گزارشگری مالی دستکاری می‌نمایند. این هدف یا به قصد همراه نمودن برخی از صاحبان سهام در خصوص عملکرد اقتصادی شرکت صورت می‌گیرد، یا به منظور تاثیر بر نتایج قراردادهایی است که انعقاد آن‌ها منوط به دستیابی به سود مشخصی می‌باشد.

سوگیری نوعی خطای ادراکی در برآورد و احتمالات آینده است که قضاوت‌های تصمیم‌گیرنده را تحت تاثیر قرار می‌دهد. شناخت و کنترل آن به عنوان یک مزیت روانشناختی در تصمیم‌گیری برای فرد تلقی می‌شود که باعث می‌شود تا سطح عملکردهای فردی همسو با ادراک صحیح او از واقعیت‌ها صورت

مدیریت سود بر کیفیت سودی که بر مبنای فعالیت‌های اقتصادی شکل گرفته اثر گذار می‌باشد. زمانی که مکانیسم‌های کنترلی از قبیل حساب‌رسان، مقامات نظارتی و سایرین ناکارآمد باشند، شرایط برای مدیریت مهیا می‌شود تا با هدف رسیدن به نتایج دلخواه در گزارشات از جمله فراهم کردن انتظارات تحلیل‌گران، اجتناب از زیان، دستیابی به یک روند رشد یا هموارسازی سطوح سودهای گزارش شده، به دستکاری سود بپردازد. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهند مدیران روش مدیریت احتیاطی سود را از طریق دستکاری اقلامی تعهدی که عموماً اثری بر جریان وجوه نقد شرکت ندارند به کار می‌برند. یافته‌های اخیر حاکی از این است که دستکاری سود از طریق فعالیت‌های واقعی هم انجام می‌شود بدین معنی که فعالیت‌هایی اتخاذ می‌شوند که از فعالیت‌های عملیاتی عادی انحراف دارند (کاپرتینو و همکاران، ۲۰۱۵)^۱. لی^۲ و همکاران (۲۰۱۶) معتقدند بعد از رسوایی‌های اخیر مالی که در پی آن منجر به وضع قوانین جدید در ساختار حاکمیت شرکتی شد، مدیران، مدیریت سود واقعی را به مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی ترجیح دادند. همچنین آنان معتقدند که استفاده از اقلام واقعی برای مدیریت سود می‌تواند بیانگر تنزل اخلاقی مدیران در برخورد با مدیریت سود باشد و این موضوع نگرانی بیشتری را متوجه حسابداران می‌کند. با توجه به مشکلات به وجود آمده در زمینه گزارشگری متقلبانانه در بازار سرمایه ایران، مسئله این پژوهش چگونگی درک میزان گزارشگری متقلبانانه در قبال سازه‌های روانشناسی اجتماعی است. همچنین، با توجه به مطالعات انجام‌شده در ایران در زمینه تاثیر سازه‌های روانشناسی اجتماعی بر گزارشگری متقلبانانه، پژوهش حاضر مؤلفه‌هایی را مورد آزمون قرار داده که در تحقیقات قبلی آزمون نشده است. از این‌رو، این پژوهش در پی پاسخ به این سؤال است که سازه‌های روانشناسی اجتماعی چه تاثیری بر گزارشگری متقلبانانه دارد؟ به‌منظور پاسخ به این سؤال، روابط علی سازه‌های روانشناسی اجتماعی و گزارشگری متقلبانانه مطالعه می‌شود. در حقیقت مطالعه حاضر مفهوم جدیدی از گزارشگری متقلبانانه را معرفی می‌کند. با توجه به مطالب ذکر شده در بالا، نیاز به بررسی عوامل موثر بر گزارشگری متقلبانانه و نادرست‌مبندی بر نظریه‌های روانشناسی اجتماعی به طور قوی احساس می‌شود. از این‌رو، با توجه به اینکه در داخل کشور هیچ پژوهشی در زمینه نقش روانشناسی اجتماعی بر گزارشگری متقلبانانه و نادرست انجام نگردیده است، لذا پژوهش حاضر برای اولین بار در ایران و با دید متفاوتی جهت نقش عوامل روانشناسی

² Li¹ Cupertino and et.al

برخورد با مدیریت سود باشد و این موضوع نگرانی بیشتری را متوجه حسابداران می‌کند. جستجوی لذت و اجتناب از درد کل رفتار انسان را تبیین می‌کند که این اصل تحت عنوان سودمندی لذت جویانه نامیده می‌شود. سودمندی پس از آن به عنوان سنجه اصلی^۱ لذت مورد توجه قرار گرفته است. سنجه اصلی به این معنا است که سودمندی باید با اعداد مطلق اندازه گیری شود. بی‌فایده‌گی^۲ به هیجان‌های منفی نظیر درد اشاره دارد که افراد از آن دوری می‌کنند. افراد حداکثر میزان سودمندی را بر می‌گزینند. اگر افراد در صدد به حداکثر رساندن میزان سودمندی باشند، منطقی عمل خواهند کرد. مفاهیم پیشینه سازی سودمندی و تصمیم منطقی (عقلانی) از اصل محاسبه لذت جویانه یا محاسبه سودمندی به عنوان توازن خالص میان لذت و درد را به مثابه قانون کلی رفتار انسان قلمداد کردند که رفتارهای مربوط به روابط مالی و تبادلات مالی از آن قابل استنتاج است (بنتهام^۳، ۲۰۰۰). افراد زیان‌ها را دوست ندارند. آنها حتی بیشتر از دوست داشتن سود از زیان کردن بیزارند. بیزاری از زیان^۴ یک انگیزه بنیادی است (ترپل و همکاران، ۲۰۰۵). افراد درباره سود و زیان نه بر اساس دارایی نهایی، بلکه بر اساس نقطه مرجع شخصی، اجتماعی و موقعیتی قضاوت می‌کنند. اثر منفی زیان‌ها بیش از اثر مثبت سودهای مشابه است. بنابراین، افراد بیش از آنکه در صدد به دست آوردن سود باشند، برای اجتناب از زیان تلاش می‌کنند. این اصل بنیادی به تبیین گمانه زنی‌ها و سوگیری‌هایی نظیر اثر بخشش، سوگیری وضع موجود، اثر هزینه‌های اضافی و رجحان زمانی کمک می‌کند (آرکس^۵، ۱۹۹۱). با توجه به توضیحات مزبور، در ادامه به مباحث مربوط به گزارشگری متقلبانه و نقش روانشناسی اجتماعی بر آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گزارش‌ها و حساب‌های مالی سالیانه و سایر اطلاعات در دسترس عموم واحدهای تجاری درک سرمایه‌گذاران در رابطه با چگونگی اداره امور شرکت را بهبود می‌بخشد. همچنین هدف اصلی این گزارشات مالی نیز بیان آثار اقتصادی رویدادها و عملیات مالی بر وضعیت و عملکرد واحدهای تجاری برای کمک به اشخاص بیرون سازمانی برای اتخاذ تصمیم‌های مالی در ارتباط با واحدهای تجاری می‌باشد، سرمایه‌گذاران به منظور پیش‌بینی سودآوری آینده شرکت و ارزش آن بر این صورت‌های مالی تکیه می‌کنند (اندروسون و یوان^۶، ۲۰۰۲). طبق استانداردهای حسابداری، مسئولیت تهیه و ارائه صورت‌های مالی با هیئت مدیره یا سایر ارکان راهبری واحد تجاری است. با افزایش این

پذیرد. در این پژوهش که در خصوص بررسی تاثیرگذارترین سوگیری ادراکی مدیرعامل در ارتقای سطح کارایی سرمایه‌گذاری‌های شرکت بود، مشخص گردید، کنترل وجود انگیزه‌های منفعت‌طلبانه می‌تواند به ارتقای سطح کارایی سرمایه‌گذاری کمک نماید. چراکه ویژگی فرصت‌طلبی به عنوان یک خطای ادراکی و عدم رعایت اصول اخلاقی تعریف می‌شود که می‌تواند متأثر از ویژگی‌های اقتصادی یا سیاسی و ... باشد. معمولاً افرادی که سطح بالایی از سوگیری فرصت‌طلبی را دارا هستند، تصمیم‌های خود را بر مبنای منفعت شخصی بنا می‌نمایند و برای رسیدن به اهداف خود دست به فریبکاری می‌زنند. علاوه بر این چنین افرادی هنگام مواجهه با دو راهی‌های اخلاقی، گرایش بیشتری به تخطی از معیارهای اخلاقی را دارا می‌باشند. با توجه به توضیح‌های داده شده، هدف این پژوهش اولاً شناسایی تاثیرگذارترین شاخص کارایی در سرمایه‌گذاری است و ثانیاً بر مبنای ویژگی‌های سوگیری‌های ادراکی مدیرعامل، کنترل و کاهش کدام سوگیری ادراکی مدیرعامل می‌تواند به افزایش کارایی سرمایه‌گذاری منجر شود. بر این اساس این پژوهش در بخش تحلیل به دنبال ارتقای سطح کارایی سرمایه‌گذاری بر اساس شناخت و کاهش تاثیرگذارترین سوگیری‌های ادراکی مدیرعامل بود. مدیریت سود بر کیفیت سودی که بر مبنای فعالیت‌های اقتصادی شکل گرفته اثر گذار می‌باشد. زمانی که مکانیسم‌های کنترلی از قبیل حساب‌رسان، مقامات نظارتی و سایرین ناکارآمد باشند، شرایط برای مدیریت مهیا می‌شود تا با هدف رسیدن به نتایج دلخواه در گزارشات از جمله فراهم کردن انتظارات تحلیل‌گران، اجتناب از زیان، دستیابی به یک روند رشد یا هموارسازی سطوح سودهای گزارش شده، به دستکاری سود بپردازد. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهند مدیران روش مدیریت احتیاطی سود را از طریق دستکاری اقلامی تعهدی که عموماً اثری بر جریان وجوه نقد شرکت ندارند به کار می‌برند. یافته‌های اخیر حاکی از این است که دستکاری سود از طریق فعالیتهای واقعی هم انجام می‌شود بدین معنی که فعالیتهایی اتخاذ می‌شوند که از فعالیتهای عملیاتی عادی انحراف دارند (کاپرتینو و همکاران، ۲۰۱۵). لی و همکاران (۲۰۱۶) معتقدند بعد از رسوایی‌های اخیر مالی که در پی آن منجر به وضع قوانین جدید در ساختار حاکمیت شرکتی شد، مدیران، مدیریت سود واقعی را به مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی ترجیح دادند. همچنین آنان معتقدند که استفاده از اقلام واقعی برای مدیریت سود می‌تواند بیانگر تنزل اخلاقی مدیران در

⁴ Trepel

⁵ Areks

⁶ Anderson, K. L., and T. L. Yohn

¹ Cardinal measure

² disutility

³ Bentham

ویژگی عاری از اشتباه بودن مورد تردید است (رهنمای رودپشتی و تاجمیر، ۱۳۹۳).

رضائی پسته نوئی و صفری گرایلی (۱۳۹۷)، به بررسی ارتباط بین خوانایی گزارشگری مالی و احتمال گزارشگری متقلبانه پرداخته و به این نتیجه دست یافتند که خوانایی گزارشگری مالی احتمال وقوع تقلب حسابداری شرکت را کاهش می دهد. فخاری و نتاج کردی (۱۳۹۷)، به اثر تعدیل کنندگی راهبری شرکتی بر ارتباط بین رقابت در بازار محصول و کیفیت سود پیش بینی شده مدیریت پرداخته و به این نتیجه دست یافتند که رقابت در بازار محصول دارای اثر منفی بر کیفیت سود پیش بینی شده توسط مدیریت بوده و این ارتباط در شرکت های دارای راهبری شرکتی قوی کاهش می یابد. کاردان و همکاران (۱۳۹۸)، به بررسی رابطه غیرخطی رقابت بازار محصول و کیفیت گزارشگری مالی پرداخته و به این نتیجه دست یافته اند که کیفیت سود در سطح پایین رقابت افزایش و هنگام تشدید رقابت کاهش می یابد. کردستانی و همکاران (۱۳۹۸)، به بررسی تاثیر کیفیت افشاء بر عدم تقارن اطلاعاتی پرداخته و به این نتیجه دست یافته اند که بین کیفیت گزارشگری مالی و عدم تقارن اطلاعاتی رابطه منفی و معنی داری وجود دارد. یزدی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان نقش فشار درک شده بر اعتقادات اخلاقی حسابداران در گزارشگری مالی به این نتیجه دست یافته اند که فشار اخلاقی درک شده، تاثیر منفی و معنی داری بر اعتقادات اخلاقی دارد. همچنین، اعتقادات اخلاقی تاثیر منفی و معنی داری بر مدیریت سود کارا، فرصت طلبانه، گزارشگری مالی متقلبانه برای مبالغ بااهمیت و کم اهمیت دارد.

چپمن^۵ (۲۰۱۱) نشان می دهد که شرکت ها در سه ماه پایان سال، از طریق دست کاری فعالیت های واقعی نظیر کاهش قیمت به منظور تسریع موقتی فروش، اقدام به برآورده ساختن اهداف سود می کنند. او در پژوهشی دیگر به بررسی بیش اطمینانی مدیریت و هموارسازی سود پرداخت. یافته های وی نشان داد بیش اطمینانی مدیران و هموارسازی سود رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. لو و همکاران (۲۰۱۷)، بیان کردند شرکت های دارای گزارش های مالی با خوانایی کمتر، احتمالاً بیشتر از سایر شرکت ها به ارتکاب تقلب در صورت های مالی اقدام می کنند. به طور مشابه، بلانکو و دنول (۲۰۱۷) نیز شواهدی بر وجود رابطه منفی بین خوانایی گزارشگری مالی شرکت ها و احتمال وقوع تقلب ارائه کردند. بلانکو و دنول (۲۰۱۷) تاثیر خوانایی و قابلیت مقایسه بر احتمال گزارشگری متقلبانه را در بازار سرمایه

اختیارات در ساختار راهبری شرکت ممکن است مدیران دست به رفتارهای فرصت طلبانه زده و تصمیماتی را اتخاذ نمایند که در جهت منافع شخصی خود و عکس منافع سهامداران باشد (حجازی و مختاری نژاد، ۱۳۹۶).

ارائه نادرست صورت های مالی را می توان تلاشی فریبکارانه توسط شرکت ها/ سازمان ها به منظور گمراه کردن سهامداران و بستنکاران از طریق اطلاعات موجود در صورت های مالی تعریف کرد (مدنور و همکاران، ۲۰۱۰). صورت های مالی نادرست^۱ هم شامل اشتباه و هم تقلب می باشد. تقلب و اشتباه های حسابداری در اکثر شرکت ها رایج هستند و در چند دهه اخیر با توجه به تضاد منافع، مدیریت ضعیف و هزینه های بوروکراسی نیز یافته اند (آینسکو^۲، ۲۰۱۷).

عمل ارائه گزارش های مالی متقلبانه با هدف فریب دادن و گمراه ساختن سرمایه گذاران و بازار نیز یک عمل غیراخلاقی و مجرمانه با هدف بهتر نشان دادن وضعیت مالی شرکت در کوتاه مدت است که البته برای مدیر بسیار پرریسک تلقی می شود. با این حال، شواهد متعددی در ادبیات وجود دارد که نشان می دهد افراد مختلف به ریسک دیدگاه های متمایزی دارند که این نگرش می تواند مانع از ارتکاب افراد به جرم و جنایت گردد (فانگ^۳، ۲۰۱۵). در رابطه با انگیزه مدیریت به گزارشگری متقلبانه با این سوال تشریح می شود که مدیر بیشتر زمانی گزارشگری مالی متقلبانه ارائه می دهد که احتمال سود مرجع پایین یا احتمال زیان مرجع بالا باشد. اما اگر احتمال سود مرجع بالا و احتمال زیان مرجع کم باشد، تمایلی به ارائه گزارش های مالی متقلبانه نخواهد داشت. پشتوانه این موضوع در نظریه های روانشناسی اجتماعی بدین شرح است که زمانی مدیر احتمال می دهد نسبت به رقبا بهتر عمل کرده و ریسک گریز تر و هنگامی که احتمال می دهد نسبت به آنها عملکرد بدتری داشته است ریسک پذیرتر می شود (مصطفی^۴ و همکاران، ۲۰۲۱). یکی از مهمترین ویژگی های کیفی اطلاعات حسابداری، اتکاپذیری آن است. طبق مفاهیم نظری گزارشگری مالی، اطلاعاتی اتکاپذیر است که از اشتباه و تمایلات جانبدارانه خالی باشد. تحقیقاتی که پیشتر در ایران انجام گرفته است نشان می دهد که درصد بالایی از شرکتهای ایرانی به دلیل اصلاح اشتباهات حسابداری، صورتهای مالی را تجدید ارائه ورقمی را تحت عنوان تعدیلات سنواتی گزارش می کنند (کردستانی و همکاران، ۱۳۸۹). این موضوع نشان می دهد که اطلاعات حسابداری شرکتهای از نظر

⁴ Mustapha

⁵ Chapman

¹ False Financial Statement (FFS)

² Ionescu

³ Fang

سود بر شرکت، بر مدیریت سود در کوتاه مدت در راستای منافع خودشان تمرکز می کنند.

فرضیه ها و مدل مفهومی

فرضیه اصلی: سازه های روانشناسی اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تاثیر دارد.

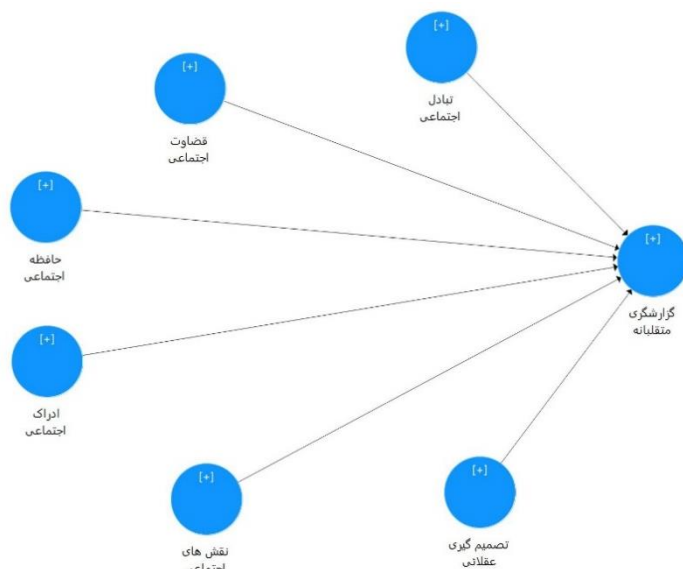
- این فرضیه بوسیله شش فرضیه فرعی زیر آزمون می شود:
- تبادل اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تاثیر دارد.
  - قضاوت اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تاثیر دارد.
  - حافظه اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تاثیر دارد.
  - ادراک اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تاثیر دارد.
  - نقش های اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تاثیر دارد.
  - تصمیم گیری عقلانی بر گزارشگری متقلبانه تاثیر دارد.

مدل، رابطه بین سطح نظری (تئوری) و کار جمع آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات می باشد. مدل ها شامل نشانه ها و علائم هستند، یعنی خصوصیات برخی از پدیده های تجربی (شامل اجزاء و ارتباط آن ها) به طور منطقی از طریق مفاهیم مرتبط با یکدیگر بیان می شود. بنابراین، مدل منعکس کننده واقعیت است و جنبه های معینی از دنیای واقعی را که با مسئله تحت بررسی ارتباط دارند منسجم می سازند و روابط عمده را در میان جنبه های مذکور روشن می کند و سرانجام امکان آزمایش تجربی تئوری را با توجه به ماهیت این روابط فراهم می کند. بعد از آزمایش مدل درک بهتری از بعضی از قسمت های دنیای واقعی حاصل می شود. به طور خلاصه مدل دستگامی است متشکل از مفاهیم، فرضیه ها و شاخص ها که کار انتخاب و جمع آوری اطلاعات مورد نیاز برای آزمون فرضیه را تسهیل می کند (خاکی، ۱۳۹۰). بنابراین با توجه به استدلال فوق، فرضیه های تدوین شده و مبانی نظری در ردیابی مدل گزارشگری متقلبانه شرکت ها، مدل مفهومی پژوهش به صورت شکل (۱) تدوین شده است:

آمریکا بررسی کردند. یافته های این پژوهش نشان داد شرکت های دارای گزارشگری مالی با خوانایی و قابلیت مقایسه کمتر، احتمالاً بیشتر از سایر شرکت ها به ارتکاب تقلب در صورتهای مالی اقدام می کنند. وقفی (۲۰۱۸)، در پژوهشی به بررسی تاثیر گزارشگری پایدار بر سودآوری شرکت ها از سال ۲۰۱۵ تا سال ۲۰۱۶ پرداخته و به این نتیجه دست یافته است که گزارشگری پایدار موجب افزایش بازده حقوق صاحبان سهام، بازده دارایی ها و حاشیه سود شرکت ها می شود. چارلز و کاسیلینگام (۲۰۱۹) در پژوهش خود به دنبال درک اثر فاکتورهای سوگیری رفتاری بر روی عملکرد سرمایه گذاری سرمایه گذاران هستند. آنها در نهایت شش فاکتور سوگیری رفتاری برای درک اثرشان بر روی عملکرد سرمایه گذاران شناسایی شدند که عبارت است از خلق خو، هیجانان، روش های ابتکاری، چارچوب، شخصیت و قمار که در نهایت یافته های پژوهش نشان می دهد که تمام فاکتورهای انتخابی این پژوهش دارای اثر معناداری بر روی عملکرد سرمایه گذاری سرمایه گذاران هستند. ژنگ^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در نتایج خود اینگونه بیان کردند که مدیران حساسی داخلی به بخش حساسی داخلی دستور می دهند تا بر فعالیت های مدیریت مشاغل شرکتی نظارت کند. فوزی^۲ و همکاران (۲۰۲۰) اینگونه بیان داشتند که مالکیت خارجی سهمی در کیفیت گزارشگری مالی ندارد، اما کیفیت حساسی تأثیر قابل توجهی بر کیفیت گزارشگری مالی دارد. کایهان^۳ (۲۰۲۱) در نتایج خود اینگونه بیان کرد که راههای ارتکاب تقلب و قانون شکنی گسترده تر شده و بنابراین کشف آن همیشه آسان نیست، هیئت مدیره شرکتها به دنبال انواع مختلف راه حل های پیشگیری از وقوع تقلب در صورتهای مالی می باشند و مؤثرترین راه ها به حساسی داخلی و خارجی شرکت ختم می شود. اروین^۴ و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که هدف از تحقیق ارزیابی تقلب احتمالی در صورت های مالی موجود در نظریه الماس می باشد که برخی از مؤلفه های اصلی در این نظریه منجر به کلاهبرداری در شخص می شوند. آمار^۵ و همکاران (۲۰۲۲) با تحقیق در مورد رفتارهای سوء در گزارشگری مالی به این نتیجه رسیدند که مدیران مالی به دلیل فشار بازار سرمایه و برآورده کردن انتظارات سرمایه گذاران، علیرغم آگاهی از اثرات مخرب بالقوه بلندمدت

⁴ Erwin
⁵ Amar

¹ Zeng
² Faozi
³ Kayhan

شکل ۱: چارچوب مفهومی پژوهش

باشد. بنتلر و چو (۲۰۰۶) نیز ۵ مورد را به ازای هر پارامتر پیشنهاد کرده اند (هیر و همکاران، ۲۰۰۶، بنتلر و چو، ۲۰۰۶). به منظور پخش پرسشنامه در بین مدیران عالی، میانی و مدیران مالی مالی شرکت های مورد مطالعه، پرسشنامه بصورت حضوری و غیرحضوری از طریق شبکه های اجتماعی به صورت آنلاین جمع آوری شد که از این تعداد ۱۱ مورد به دلیل عدم کفایت یا صحت داده ها، مردود شناخته شد و تعداد مشاهدات صحیح را به ۱۴۰ شرکت رساند. در این مطالعه، متغیر مکنون درونزا (گزارشگری متقابلانه)، متغیرهای مستقل (تبادل اجتماعی، قضاوت اجتماعی، حافظه اجتماعی، ادراک اجتماعی، نقش های اجتماعی و تصمیم گیری اجتماعی) به روش پرسشنامه استاندارد شده سنجیده شده است. سؤالات این پرسشنامه برگرفته از پرسشنامه استاندارد شده زیمت و همکاران (۱۹۸۸) است. به علاوه، برای توسعه و بومی سازی ابزار پژوهش متناسب با محیط کشور و تأیید روایی آن، از نظر استادان دانشگاه و خبرگان بازار سرمایه کشور بهره برده شد. جدول (۲) اطلاعات مربوط به متغیرهای پژوهش را نشان می دهد.

جدول (۱): متغیرهای مدل پژوهش

تعداد سوال	ساختار	نوع	نقش	متغیر
۵	انعکاسی	ادراکی	مستقل	تبادل اجتماعی
۴	انعکاسی	ادراکی	مستقل	قضاوت اجتماعی
۵	انعکاسی	ادراکی	مستقل	حافظه اجتماعی

روش شناسی تحقیق

هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر عوامل روانشناسی اجتماعی بر رفتار مدیریت سود از طریق پیش بینی روابط علی میان سازه های تبادل اجتماعی، قضاوت اجتماعی، حافظه اجتماعی، ادراک اجتماعی، نقش های اجتماعی و تصمیم گیری اجتماعی و گزارشگری متقابلانه است. این پژوهش برحسب هدف، کاربردی و از نظر روش های گردآوری داده ها، توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی مبتنی بر رویکرد مدل یابی ساختاری می باشد. برای آزمون فرضیه ها به روش مدل سازی معادلات ساختاری، از نسخه ۳.۲.۷ نرم افزار آماری smart-pls استفاده شد. زمانی که حجم مشاهدات اندک است یا توزیع نرمالی ندارد، ترجیح بر به کارگیری نرم افزارهایی نظیر smart-pls است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳). مدل مسیر کمترین مجذورات جزئی با دو مجموعه از معادلات ساختاری خطی (مدل درونی یا مدل ساختاری و مدل بیرونی یا مدل اندازه گیری) تعریف می شود. مدل ساختاری، رابطه بین متغیرهای مکنون و مدل اندازه گیری، ارتباط بین متغیرهای مکنون و نشانگرهای مشاهده شده را معین می کند. همچنین، از روش پرسشنامه آنلاین^۱ و حضوری در مرحله گردآوری اطلاعات و رویکرد مدل سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی^۲ در مرحله استنتاج استفاده نموده است. به منظور پخش پرسشنامه در بین مدیران عالی، میانی و عملیاتی و مدیران مالی مالی شرکت های مورد مطالعه، از طریق شبکه های اجتماعی به صورت آنلاین و حضوری اطلاعات جمع آوری شد. حجم نمونه باید نسبت ۱۰ مورد به ازای هر پارامتر برآورد شده

² PLS(Partiallesat square)

¹ <https://survey.porsline.ir>

متغیر	نقش	نوع	ساختار	تعداد سوال
ادراک اجتماعی	مستقل	ادراکی	انعکاسی	۶
نقش های اجتماعی	مستقل	ادراکی	انعکاسی	۳
تصمیم گیری عقلانی	مستقل	ادراکی	انعکاسی	۵
گزارشگری متقلبانانه	مکنون	ادراکی	انعکاسی	۶

تحلیل مدل و آزمون گویه‌ها

در مدل پژوهش، متغیرها به صورت سازه‌های انعکاسی سطح بالاتر، مدل‌سازی گردید. مراحل کار و روش‌های استفاده شده مطابق جدول (۲) است.

به منظور ارزیابی مدل اندازه‌گیری (مدل بیرونی)، پایایی و روایی سازه‌ها و شاخص‌ها ارزیابی می‌شود. آلفای کرونباخ و پایایی مرکب برای هر یک از سازه‌های مدل بیشتر از ۰/۷ به دست آمد. همچنین، تمام شاخص‌ها از پایایی لازم برخوردار

بودند. به منظور بررسی روایی سازه‌های مدل، از روایی همگرا و روایی تشخیصی استفاده شد. معیار متوسط واریانس استخراج شده برای ارزیابی روایی همگرای تمام سازه‌های مدل، بیشتر از ۰/۵ است و با توجه به اینکه جذر میانگین واریانس استخراج شده در قطر ماتریس بیشتر از همبستگی یا سازه با سازه‌های دیگر است، بنابراین ملاک مذکور نیز از حد قابل قبولی برخوردار است. بنابراین، کیفیت سازه‌های مدل از روایی مناسبی برخوردار هستند.

به منظور ارزیابی مدل ساختاری (مدل درونی)، پس از محاسبه ضرایب مسیر، بارهای عاملی و واریانس تبیین شده متغیرها به وسیله دستور الگوریتم PLS، معناداری مسیرها و بارهای عاملی با استفاده از روش بوت استراپ^۱ برای به دست آوردن مقادیر t بررسی می‌شود.^۲ نتایج معناداری مسیرها در جدول زیر مشاهده می‌گردد.

جدول (۲): خلاصه مراحل تحلیل داده‌ها

پایایی شاخص‌ها		پایایی	ارزیابی مدل اندازه‌گیری (اعتبار بیرونی)
آلفای کرونباخ	بررسی تک‌بعدی بودن		
پایایی مرکب			
روایی همگرا (AVE) و تشخیصی		روایی	
معیار فرنل و لاکر	روایی افتراقی		
بررسی اعتبار اشتراک			
برآورد ضریب مسیر		ارزیابی مدل ساختاری (اعتبار درونی)	
ضریب تعیین (R ²)			
ارتباط پیش‌بین			
وارسی اعتبار اشتراکی		بررسی شاخص‌های کیفیت مدل	
وارسی اعتبار حشو			
معیار نیکویی برازش (GOF) و ریشه مجذور میانگین باقیمانده (SRMR)			
بررسی ضرایب معناداری Z مربوط به هر یک از فرضیه‌ها		آزمون فرضیه‌ها	

جدول (۳): بررسی کیفیت مدل اندازه‌گیری

سازه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	روایی همگرا
تبادل اجتماعی	۰/۹۷۱	۰/۹۷۵	۰/۸۶۶
قضاوت اجتماعی	۰/۹۴۶	۰/۹۴۵	۰/۷۷۸
حافظه اجتماعی	۰/۹۶۹	۰/۹۷۵	۰/۸۸۸
ادراک اجتماعی	۰/۹۰۸	۰/۹۱۱	۰/۶۷۲
نقش های اجتماعی	۰/۹۲۸	۰/۹۴۵	۰/۸۱۲

استاندارد مناسب و پرتوانی را ارائه نماید. همچنین این روش، زمانی که تابع توزیع احتمال برآوردگرها نامشخص یا پیچیده باشد، برای برآورد واریانس برآوردگرها بهره گرفته می‌شود (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

^۱ Bootstrapping

^۲ رویکرد Bootstrapping روشی مناسب برای ایجاد خطاهای استاندارد یا ارزش‌های t می‌باشد. در زمانی که اندازه نمونه کوچک و دقت برآوردگرها مطرح باشد، این روش می‌تواند خطاها را به وسیله روش باز نمونه‌گیری محاسبه نماید و فاصله اطمینان یا انحراف

سازه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	روایی همگرا
تصمیم گیری عقلانی	۰/۶۶۴	۰/۶۸۴	۰/۶۱۲
گزارشگری متقلبانه	۰/۹۴۹	۰/۹۰۸	۰/۶۶۲

جدول (۴): بررسی روابط بین سازه‌های پژوهش و معناداری آن‌ها

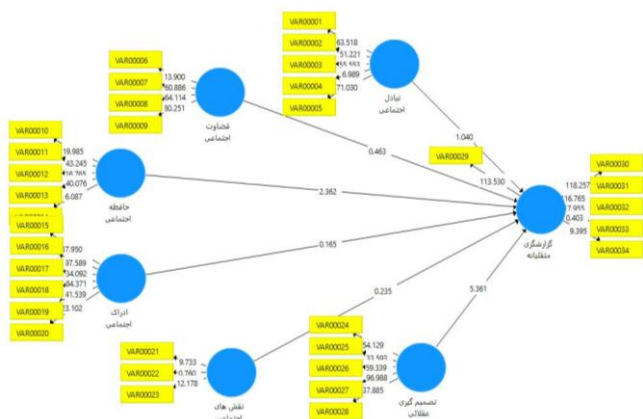
مسیر	ضریب مسیر	انحراف معیار	سطح معناداری*	تفسیر
تبادل اجتماعی و گزارشگری متقلبانه	۱۱۶/۰	۱۱۲/۰	۲۹۹/۰	رد
فضاوت اجتماعی و گزارشگری متقلبانه	۵۶۱/۰	۱۲۱/۰	۶۴۳/۰	رد
حافظه اجتماعی و گزارشگری متقلبانه	۲۳۳/۰	۰۹۹/۰	۰۱۹/۰	عدم رد
ادراک اجتماعی و گزارشگری متقلبانه	۰۲۳/۰	۱۳۶/۰	۸۶۹/۰	رد
نقش های اجتماعی و گزارشگری متقلبانه	۰۱۹/۰	۰۸۱/۰	۸۱۴/۰	رد
تصمیم گیری عقلانی و گزارشگری متقلبانه	۶۳۱/۰	۱۱۸/۰	۰۰۰/۰	عدم رد

که نشان دهنده توانایی مدل در توصیف سازه است، مدل ارائه شده برازش مناسبی دارد.

جدول (۵): بررسی کیفیت مدل ساختاری و نیکویی برازش

مدل / سازه	SRMR	R ²	R ^{2adj}	F ²
تبادل اجتماعی	۰/۱۰۰	۰/۸۷۰	۰/۷۸۹	۰/۱۴۱
فضاوت اجتماعی				۰/۱۰۳
حافظه اجتماعی				۰/۲۱۲
ادراک اجتماعی				۰/۱۴۱
نقش های اجتماعی				
تصمیم گیری عقلانی				

در ادامه مدل اصلاح شده به صورت زیر خواهد بود:

شکل ۲: مدل اصلاح شده پژوهش

همان طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود؛ مسیر تبادل اجتماعی و گزارشگری متقلبانه معنادار نبوده (PValue=۰/۲۹۹>۵٪)، از این رو فرضیه اول مبنی بر تأثیر تبادل اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تأیید نمی‌شود. مسیر فضاوت اجتماعی و گزارشگری متقلبانه معنادار نبوده (PValue=۰/۶۴۳>۵٪)، از این رو فرضیه دوم مبنی بر تأثیر فضاوت اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تأیید نمی‌شود. مسیر حافظه اجتماعی و گزارشگری متقلبانه معنادار بوده (PValue=۰/۰۱۹<۵٪)، از این رو فرضیه سوم مبنی بر تأثیر حافظه اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تأیید می‌شود. مسیر ادراک اجتماعی و گزارشگری متقلبانه معنادار نبوده (PValue=۰/۸۶۹>۵٪)، از این رو فرضیه چهارم مبنی بر تأثیر ادراک اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه رد می‌شود. مسیر نقش های اجتماعی و گزارشگری متقلبانه معنادار نبوده (PValue=۰/۸۱۴>۵٪)، از این رو فرضیه پنجم مبنی بر تأثیر نقش های اجتماعی بر گزارشگری متقلبانه تأیید نمی‌شود و در نهایت مسیر تصمیم گیری عقلانی و گزارشگری متقلبانه معنادار بوده (PValue=۰/۰۰۰<۵٪)، از این رو فرضیه ششم مبنی بر تأثیر تصمیم گیری عقلانی بر گزارشگری متقلبانه تأیید می‌شود.

در مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری مورد بررسی، برای اندازه‌گیری برازش مدل بیرونی از میانگین اشتراک و برای برازندگی مدل ساختاری از ضریب تعیین R² استفاده می‌شود. مقدار میانگین اشتراک نشان‌دهنده درصدی از تغییرات شاخص‌ها است که به وسیله سازه متناظر توجیه می‌شود و پژوهش‌گران سطح قابل قبول برای اشتراک آماری را بیشتر از ۰/۵ ذکر کرده‌اند (لی^۱ و همکاران، ۲۰۰۸). با توجه به مقادیر R²

^۱ Lee

بحث و نتیجه گیری

عمل ارائه گزارش های مالی متقلبانانه با هدف فریب دادن و گمراه ساختن سرمایه گذاران و بازار نیز یک عمل غیراخلاقی و مجرمانه با هدف بهتر نشان دادن وضعیت مالی شرکت در کوتاه مدت است که البته برای مدیر بسیار پرریسک تلقی می شود. با این حال، شواهد متعددی در ادبیات وجود دارد که نشان می دهد افراد مختلف به ریسک دیدگاه های متمایزی دارند که این نگرش می تواند مانع از ارتکاب افراد به جرم و جنایت گردد (فانگ، ۲۰۱۵). در رابطه با انگیزه مدیریت به گزارشگری متقلبانانه با این سوال تشریح می شود که مدیر بیشتر زمانی گزارشگری مالی متقلبانانه ارائه می دهد که احتمال سود مرجع پایین یا احتمال زیان مرجع بالا باشد. اما اگر احتمال سود مرجع بالا و احتمال زیان مرجع کم باشد، تمایلی به ارائه گزارش های مالی متقلبانانه نخواهد داشت. پشتوانه این موضوع در نظریه های روانشناسی اجتماعی بدین شرح است که زمانی مدیر احتمال می دهد نسبت به رقبا بهتر عمل کرده و ریسک گریزتر و هنگامی که احتمال می دهد نسبت به آنها عملکرد بدتری داشته است ریسک پذیرتر می شود (مصطفی و همکاران، ۲۰۲۱). مدیریت سود بر کیفیت سودی که بر مبنای فعالیت های اقتصادی شکل گرفته اثر گذار می باشد. زمانی که مکانیسم های کنترلی از قبیل حسابرسی، مقامات نظارتی و سایرین ناکارآمد باشند، شرایط برای مدیریت مهیا می شود تا با هدف رسیدن به نتایج دلخواه در گزارشات از جمله فراهم کردن انتظارات تحلیل گران، اجتناب از زیان، دستیابی به یک روند رشد یا هموارسازی سطوح سودهای گزارش شده، به دستکاری سود بپردازد. شواهدی وجود دارد که نشان می دهند مدیران روش مدیریت احتیاطی سود را از طریق دستکاری اقلامی تعهدی که عموماً اثری بر جریان وجوه نقد شرکت ندارند به کار می برند. یافته های اخیر حاکی از این است که دستکاری سود از طریق فعالیتهای واقعی هم انجام می شود بدین معنی که فعالیتهایی اتخاذ می شوند که از فعالیتهای عملیاتی عادی انحراف دارند (کاپرتینو و همکاران، ۲۰۱۵). لی و همکاران (۲۰۱۶) معتقدند بعد از رسوایی های اخیر مالی که در پی آن منجر به وضع قوانین جدید در ساختار حاکمیت شرکتی شد، مدیران، مدیریت سود واقعی را به مدیریت سود از طریق اقلام تعهدی ترجیح دادند. همچنین آنان معتقدند که استفاده از اقلام واقعی برای مدیریت سود می تواند بیانگر تنزل اخلاقی مدیران در برخورد با مدیریت سود باشد و این موضوع نگرانی بیشتری را متوجه حسابداران می کند.

پژوهش حاضر یک ساختار جدید سازه های روانشناسی اجتماعی و گزارشگری متقلبانانه با تأکید بر ادغام مؤلفه های مختلف از دیدگاه های متفاوت را پیشنهاد می کند. از این رو، در

این پژوهش عناصر مختلف سازه های روانشناسی اجتماعی (تبادل اجتماعی، قضاوت اجتماعی، حافظه اجتماعی، ادراک اجتماعی، نقش های اجتماعی و تصمیم گیری اجتماعی) و گزارشگری متقلبانانه شرکت ها شناسایی و تحلیل شدند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم نشان داد که متغیر حافظه اجتماعی بر گزارشگری متقلبانانه تأثیر معناداری دارد. بر اساس مبنای نظری پژوهش و به استناد به نتایج پژوهش های انجام شده توسط کایهان (۲۰۲۱) و آروین و همکاران (۲۰۲۱) می توان چنین استنباط نمود که حافظه اجتماعی باعث افزایش پدیده گزارشگری متقلبانانه می گردد. از این رو، نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش کایهان (۲۰۲۱) و آروین و همکاران (۲۰۲۱) همسو بوده و مطابق با چارچوب نظری پژوهش است. همچنین نتایج حاصل از آزمون فرضیه ششم نشان داد که تصمیم گیری عقلانی بر گزارشگری مالی متقلبانانه تأثیر معناداری دارد. بر اساس مبنای نظری پژوهش و به استناد به نتایج پژوهش های انجام شده توسط لو و همکاران (۲۰۱۷) و بلانکو و دنول (۲۰۱۷)، می توان چنین استنباط نمود که تصمیم گیری عقلانی بر گزارشگری متقلبانانه تأثیر دارد. بنابراین، اگر سرمایه گذاران و ذینفعان به این اطلاعات متکی شوند، بر احتمال تصمیم گیری اشتباه آن ها تأثیر خواهد داشت. از این رو، نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش لو و همکاران (۲۰۱۷) و بلانکو و دنول (۲۰۱۷) همسو بوده و مطابق با چارچوب نظری پژوهش می باشد.

یافته های پژوهش گویای آن است که برخی از سازه های روانشناسی اجتماعی (حافظه اجتماعی و تصمیم گیری عقلانی) موجب افزایش پدیده گزارشگری متقلبانانه می شود. طبق نتایج حاصل از آزمون فرضیه های پژوهش، گزارشگری متقلبانانه تحت تأثیر سازه های روانشناسی اجتماعی قرار می گیرد. به عبارتی، می توان سازه های روانشناسی اجتماعی را عامل فزاینده گزارشگری متقلبانانه دانست. از این رو، به نهادهای ناظر، سرمایه گذاران بالفعل، بالقوه و سایر ذینفعان پیشنهاد می شود که توجه بیشتری به بحث سازه های روانشناسی اجتماعی داشته باشند و آن را در مدل های تصمیم گیری خود لحاظ نمایند زیرا این سازه ها می تواند مبنایی برای تصمیم گیری آن ها باشد. همچنین، در مورد اهمیت و نقش سازه های روانشناسی اجتماعی بر گزارشگری متقلبانانه و ایجاد محیط رقابتی شفاف و همچنین، ایجاد محیط شفاف اطلاعاتی و اتخاذ تصمیم بهینه سرمایه گذاران به صاحب نظران و مدیران بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می شود تدابیری بیندیشند.

در اجرای پژوهش حاضر، به برخی محدودیت ها علی رغم عدم تأثیر بااهمیت بر نتایج، اشاره می شود. نخست آن که تعداد مشاهدات، امکان مقایسه نتایج را برحسب نوع فعالیت فراهم

گزارشگری مالی، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۶، شماره ۱، ۱۵۱-۱۸۵.

Amar, M., Chen, E., Gavius, I., & Weihs, H. (2022). Financial reporting misconduct: Evidence from the field. *Finance research letters*, 47, 102540.

Anderson, K. L., and T. L. Yohn. (2002). The effect of 10K restatements on firm value, information asymmetries, and investors' reliance on earnings. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=332380.

Areks. D, Tversky. A, (1991), Prospect theory: Analysis of decision under risk, *Econometrica*, 47(2), 263-291.

Bentham, J. & Pratto, F. (2000), *Social dominance*, New York: Cambridge University Press.

Bentler, P. M., & Chou, C. P. (1987). Practical issues in structural modeling. *Sociological methods & research*, 16(1), 78-117.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4207137

Blanco, B., and Dhole, S. (2017). Financial Statement Comparability, Readability and Accounting Fraud. AFAANZ Conference, Working Paper, https://www.afaanz.org/openconf/2017/modules/request.php?module=oc_program&action=summary.php&id=4.

Chapman, T., Craig, J., Steenburgh, J. (2011). An Investigation of Earnings Management Through Marketing Actions. *Home Management Science* Vol. 57, No. 1. Pp 44-62 (In Persian).

Charles, A., & Kasilingam, R. (2015). Do Investor's Emotions Determine Their Investment Decisions? *Drishtikon: A Management Journal*, 6(2).

Cupertino, C. M., Martinez, A. L., & da Costa Jr, N. C. (2015). Earnings manipulations by real activities management and investors' perceptions. *Research in International Business and Finance*, 34, 309-323.

Erwin, I., Giyanti, GH., Kartini, H., Syamsuddin, W., Arifuddin, M. (2021). Determinants of Financial Statement Fraud: Research Fraud Diamond Theory (Empirical Study on Manufacturing Company listed on the Stock Exchange). *Psychology and Education*, 58(1), 302-308.

Fung, M.K. (2015). Cumulative prospect theory and managerial incentives for fraudulent financial reporting. *Contemporary Accounting Research*, 32 (1), 55-75.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., and Tatham, R.L., (2006), *Multivariate data analysis 6th Edition*. Pearson Prentice Hall, New Jersey. *Humans: Critique and reformulation*. *Journal of Abnormal Psychology*, 87, PP: 49-74

Healy P.M., And J. M. Wahlen. (1999). A review of earnings management literature and its implications for standard setting, *Accounting Horizons* 13 (4) (December): 355-363.

Ionescu, L. (2017). Errors and fraud in accounting. The role of the external audit in fighting corruption.

نمی‌آورد. دوم آن که ارائه الگویی برای گزارشگری متقابلانه و نادرست، بر اساس نگرش پاسخ‌دهندگان صورت گرفته است. هرچند با طرح سؤالات کنترلی و موازی در فرایند پخش پرسشنامه، تلاش شد سوگیری پاسخ‌ها به حداقل برسد، به‌کارگیری شاخص‌های عینی می‌تواند به سنجش هرچه دقیق‌تر الگوی گزارشگری متقابلانه و نادرست کمک کند. همچنین، عدم دسترسی به مدیران کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران یکی از محدودیت‌های این پژوهش بوده که منجر به تقلیل نمونه آماری شده است.

فهرست منابع

حجازی، رضوان، و مختاری نژاد، حمیدرضا. (۱۳۹۶). رابطه ساختار حاکمیت شرکتی با احتمال گزارشگری مالی متقابلانه. *حسابداری ارزشی و رفتاری*، ۲(۳)، ۳۳-۶۰.

خاکی، غلامرضا. ۱۳۹۰. روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، چاپ هشتم، تهران، انتشارات بازتاب.

داوری، علی، رضازاده. آرش. ۱۳۹۳. مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS، چاپ دوم، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.

رضایی پسته نوئی. یاسر و صفری گرایلی. مهدی. (۱۳۹۷)، خوانایی گزارشگری مالی و احتمال گزارشگری متقابلانه، پژوهش های حسابداری مالی، سال ۱۰، شماره ۴، ۴۳-۵۸.

رهنمای رودپشتی، فریدون و تاجمیر ریاحی، حامد، ۱۳۹۳، مدل سازی تاثیر تورش‌های رفتاری بر رکود بازار سرمایه بر اساس رویکرد تفسیری-ساختاری.

فخاری. حسین و نتاج کردی. محسن، (۱۳۹۷)، اثر تعدیل‌کنندگی راهبری شرکتی بر ارتباط بین رقابت در بازار محصول و کیفیت سود پیش‌بینی شده مدیریت، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۱۰، شماره ۳۸، ۲۰۹-۲۳۷.

کردان. بهزاد، ودیعی نوقایی. محمدحسین و امیدفر. مهدی، (۱۳۹۸)، بررسی رابطه غیرخطی رقابت بازار محصول و کیفیت گزارشگری مالی، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۱۱، شماره ۴۱، ۱۷۷-۱۹۵.

کردستانی. غلامرضا، بهرامفر. نقی و امیری. علی، (۱۳۹۸)، بررسی تاثیر کیفیت افشاء بر عدم تقارن اطلاعاتی، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۱۱، شماره ۴۲، ۱۵۹-۱۷۸.

یزدی. زینب، بنی مهد. بهمن و نیکومرام. هاشم، (۱۴۰۳)، نقش رفتار درک شده بر اعتقادات اخلاقی حسابداران در

- Annals of SpuruHaret University. Economic Series 17(4): 29-36.
- Kayhan, N. (2021). Financial Frauds and Governments' Role. 10.13140/RG.2.2.33312.92166.
- Li, D., and Ying, X. (2016). Does Stock Market Liquidity Help Deter Earnings Management? Evidence from the SEC Tick Size Pilot Test (July 3, 2019). 29th Australasian Finance and Banking Conference 2016. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2825789> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2825789> (In Persian).
- Lo, K., Ramos, F., and Rogo, R. (2017). Earnings Management and Annual Report Fraud Detection. *Contemporary Accounting Research*, Vol. 32, No. 3, Pp. 1193-1223.
- Mostafa, A.M., Norfadzilah, R., Sadiq, A, Rosemary, O.O. (2021) The Influence of CEO Characteristics on Financial Reporting Quality in Nigerian Non-Financial Listed Companies. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(2), 117-122.
- Scott, William, 2000, *Financial Accounting Theory*, Prentice Hall, chapter 11, p.p. 343-352.
- Tarpol. D, Huddy. L & Jervis.R, (2005), *The psychological assessment of political leaders*, Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Vagefi.H, Darab.R, (2018), Structural Equation Approach in Three-Level Analysis of Financial Distress in Listed Companies in Tehran Stock Exchange, *Journal of Financial Management Strategy*, 6(3):189-215.
- Zeng, H., Yang, L., Shi, J. (2020). Does the supervisory ability of internal audit executives affect the occurrence of corporate fraud? Evidence from small and medium-sized listed enterprises in China. *International Journal of Accounting and Information Management*, ahead-of-print. 10.1108/IJAIM-02-2020-0020.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of personality assessment*, 52(1), 30-41.

Accounting Knowledge & Management Auditing
Vol. 15/ No. 58/ Summer 2025

The Role of Social Psychological Factors in Fraudulent Financial Reporting

Alireza Abedinpour

PhD student of accounting, Bonab branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran

Asgar Pakmaram

Assistant Prof., Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University Bonab Branch, Bonab, Iran.

Rasool Abdi

Associate Professor of Accounting, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran

Afshin Nokhbe Fallah

Associate Professor of Accounting, Parand Branch, Islamic Azad University, Parand, Iran

Abstract

Providing fraudulent financial reports with the aim of deceiving and misleading investors and the market is also an unethical and criminal act with the aim of better showing the financial status of the company in the short term, which is considered very risky for the manager. However, there are several evidences in the literature that show that different people have different views on risk, which can prevent people from committing crimes. In this regard, the current research has investigated the role of social psychology in profit management behavior by predicting causal relationships between the constructs of social exchange constructs, social judgment, social memory, social perception, social roles and social decision-making, and fraudulent reporting. The statistical population of this research is high-level, middle-level managers and financial managers of the investigated companies, and a standard questionnaire was used to collect data. After conducting the reliability and validity tests of the sample data, related analyzes were done based on the structural modeling approach. The research results showed that social memory structures and rational decision-making have a significant effect on fraudulent reporting.

Keywords: Social psychology constructs, earnings management behavior, fraudulent reporting